

БІБЛІОТЕЧНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ ЮНАЦТВА ТА МОЛОДІ: ДОСВІД УКРАЇНИ

Є. В. Кулик

Державна бібліотека України для юнацтва

(Україна)

У статті, розглянувши значення медіаграмотності в юнацько-молодіжному середовищі, існуючі в Україні моделі медіаосвіти, запропоновано бібліотечні засоби формування медіакомпетентності юнацтва та молоді, виявлено фактори, що знижують активність залучення юнацьких бібліотек до медіа-освітнього руху та окреслено першочергові завдання для подолання труднощів.

Library tools formation for media competency for youth and the young: Ukraine's experience

In this article we consider the value of media literacy in the lives of youth and young people, explore the existing models of media education in Ukraine for increasing youth competency with media, and find identifying factors that reduce the attraction to the library media education movement, as well as outlining the prioritized tasks for overcoming difficulties.

Сучасні медіа та медійна комунікація відіграють значну роль в житті юнацтва та молоді. Музика, телебачення, періодичні видання, Інтернет та інші засоби масової інформації (ЗМІ) впливають на формування їх світогляду, цінностей, на інтеграцію особистості до соціальної системи. Саме тому актуальними для українського суспільства є питання медіаосвіти, важливими результатами якої є підвищення рівня медіакомпетентності, медіаграмотності дітей, юнацтва та молоді.

Мета дослідження – розглянувши значення медіаграмотності в житті юнацтва та молоді, існуючі в Україні моделі медіаосвіти, запропонувати бібліотечні засоби формування медіакомпетентності юнацтва та молоді, виявити фактори, що знижують активність залучення юнацьких бібліотек до медіа-освітнього руху та окреслити першочергові завдання для подолання труднощів.

Вважається, що вперше термін «медіаосвіта» вжито 1973 року на спільному засіданні сектору інформації ЮНЕСКО та Міжнародної ради з кіно, телебачення та аудіовізуальної комунікації. Втім деякі науковці вказують, що першу навчальну програму з медіаосвіти розробив канадець М. МакЛюен

1959 року, а її активне застосування у навчально-виховному процесі розпочалося в 60-х роках ХХ ст. у Великій Британії, Канаді, Німеччині, США, Франції.

Медіаосвіту розглядають як частину основних прав кожного громадянина будь-якої країни світу на свободу самовираження і права на інформацію, а також вагомий інструмент підтримки демократії [4, с. 9], частину освітнього процесу, спрямовану на формування в суспільстві медіа-культури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно-опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [3], а також як новий напрям підготовки дитини до ефективної взаємодії з медіа [5].

Результатом медіаосвіти стає підвищення рівня медіакомпетентності/медіаграмотності [7, с. 9], яка полягає в сукупності мотивів, знань, умінь і можливостей, що сприяють добиранню, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створюванню та передаванню медіатекстів різних форм, жанрів, а також аналізу складних процесів функціонування медіа в суспільстві [4, с. 10].

Зарубіжні фахівці наводять наступні аргументи значимості медіаосвіти та медіаграмотності в юнацько-молодіжному середовищі:

- медіаграмотність заохочує молодь оцінювати власний рівень медійної культури, виховує їх активними споживачами та користувачами ЗМІ;
- медіаосвіта переносить світ до навчальної аудиторії чи класу, створюючи умови кращого опанування таких наук, як історія, англійська мова, охорона здоров'я, громадянська освіта та художня творчість. Це слугує своєрідним мостом для предметної інтеграції та міждисциплінарних досліджень;
- медіаосвіта сприяє розвитку сучасної педагогіки, орієнтованої на особистісні навчальні потреби студента, а також визнанню множинності інтелекту;
- в основі медіаосвіти закладений педагогічний підхід, згідно з яким починати навчання варто з того рівня, який відповідає розвиткові дитини. ЗМІ є частиною життя дітей і каталізаторами навчання;
- медіаосвіта сповідує творче використання мідіаінструментів. Стратегія «розуміємо роблячи» готує молодь до працевлаштування, в процесі якого передбачено використання складних засобів комунікації;

- коли молодь демонструє апатію до політичних процесів, що відбуваються у суспільстві, медіаосвіту використовують як засіб залучення молодих громадян до проблем «справжнього світу»;
- вивчення медіа допомагають молоді зрозуміти, як ЗМІ можуть впливати на сприйняття ними різних верств суспільства. Це сприяє розумінню різноманіття та власній ідентифікації;
- медіаграмотність сприяє особистісному та соціальному зростанню молоді;
- медіаграмотність допомагає дітям критично ставитися до медіапредставництв, навчає їх розрізняти реальність і вигадку, використовуючи для цього порівняння, наприклад, медіагероїв зі справжніми героями, медіажиття з реальним життям і очікуваннями [10].

У процесі формування медіаграмотності на перший план виступає здатність знайти та ідентифікувати в медіа ту інформацію, яка допоможе молодій людині успішно інтегруватись у соціум, студентський та трудовий колектив, ефективно взаємодіяти з іншими членами громади, знаходити можливості для особистісного росту, проявляти емпатію, поважати культурну різноманітність та права інших людей [1, с. 42].

Фахівці ЮНЕСКО рекомендують усім державам запровадити медіаосвіту в свої національні навчальні плани, в систему додаткової, неформальної та «пожиттєвої» освіти [4]. В Україні медіаосвіта почала системно розвиватися протягом останніх кількох років, завдяки прийняттю 2010 р. Національною академією педагогічних наук Концепції впровадження медіаосвіти. У 2011 р. розпочався Всеукраїнський експеримент на визначення найкращої моделі масової медіаосвіти відповідно до умов українського суспільства [5].

Окрім того, що медіаосвіта розглядається як складова частина загальної освіти школярів та студентів, науковці виокремлюють також медіаосвіту в культурно-дозвіллевих центрах, дистанційну медіаосвіту, самостійну (безперервну) медіаосвіту протягом життя. Бібліотека для юнацтва та молоді має бути саме тим центром культури, освіти і дозвілля, який поруч і у тісній партнерській співпраці із закладами освіти може популяризувати медіакультуру, долучатися до медіаосвіти, сприяючи формуванню медіакомпетенції у юнацько-молодіжному середовищі. Як бачимо, традиційна місія бібліотеки – поширення грамотності, знань і культури, – не втрачає своєї значимості, а в умовах глобальних суспільних змін набуває нових відтінків.

Українська модель медіаосвіти інтегрує сучасні досягнення зарубіжної медіаосвіти, критично переосмислює її, адаптує до українських реалій. Ця модель передбачає поєднання захисної, естетичної, критичної і творчої моделей медіаосвіти [5]. Бібліотеки для юнацтва та молоді, виконуючи свої основні завдання, здатні підтримати усі ці моделі.

Результати досліджень [6] свідчать про неабияку популярність серед юнацтва та молоді електронних медіа, враховуючи цей факт усі юнацькі бібліотеки проводять заходи з підготовки юних користувачів до безпечного використання улюблених засобів комунікації, долучаючись таким чином до захисної моделі медіаосвіти.

Захисна модель передбачає формування медіа імунітету, використовуючи ідею щеплення: через розповіді про ризики, відбувається підготовка дитини до протистояння негативу. Недолік моделі – зростання у дитини відчуття жертви, тому її дуже критикують і в більшості країн від неї відмовились, цю функцію виконує сімейний медіаімунітет. У наших умовах елементи захисної моделі досі залишаються необхідними [5]. Відповідно до цієї моделі, бібліотека через власні інформаційні ресурси (тематичні рубрики сайту, блогу, подкасти з теми, онлайнний відеоканал, бібліографічні посібники, яскраві флаєри, комікси, пам'ятки тощо), а також популяризацію інших актуальних надійних ресурсів, має змогу поширювати знання про різноманітні загрози, ризики, що виникають під час взаємодії з медіа.

З питань популяризації безпечної електронної комунікації в юнацько-молодіжному середовищі, з урахуванням вікових особливостей аудиторії, Державною бібліотекою України для юнацтва та обласними бібліотеками для юнацтва та молоді напрацьовано методично базу – створені і підтримуються електронні ресурси: сайт «Нетикет» (<http://netiketka.4uth.gov.ua>), блог «Вебспілкування, нетикет», діяльність віртуального інфа-консультанта з питань безпеки та етики в Інтернеті Нетикетки, відеоканали (на популярних платформах YouTube та Vimeo), онлайн презентації. Сайт і блог з нетикету містять розробки інформаційних роздаткових матеріалів: комікси, буклети, закладинки, які бібліотекарі та вчителі мають змогу зберегти, роздрукувати і використовувати для проведення власних заходів.

Крім того, підтримуючи захисну модель медіаосвіти, юнацькі бібліотеки можуть надавати інформаційну підтримку молодим батькам щодо того, як сприяти формуванню у дітей, починаючи з раннього віку, необхідних знань, навичок, умінь для безпечного використання медіа.

Сім'я – це те місце, де діти вперше пізнають медіа. Від того, в який спосіб сім'я комунікує, значною мірою залежить, чого діти навчаться від батьків. Батьки формують смак своїх дітей, аналізуючи ті чи інші медіа [2].

Численні мистецькі заходи, які щороку проходять у кожній бібліотеці для юнацтва та молоді, діяльність клубів, гуртків, література з різних видів мистецтва на різноманітних носіях інформації – усе це покликано сприяти формуванню естетичного смаку юних читачів. У такий спосіб бібліотека долучається до естетичної моделі медіаосвіти, яка виконує функцію медіафільтру, що захищає від шкідливих впливів.

Традиційні бібліотечні уроки, орієнтовані на отримання читачами навичок роботи з книгою, текстом, модернізовані завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій, – бібліотечний засіб формування критичного мислення, на розвиток якого спрямована критична модель медіаосвіти.

Критичне мислення – ядерний механізм медіарамотності, здатності самостійно вибудовувати обґрунтоване і адекватне ставлення до медіапродукції [5]. Та найбільш ефективною у цьому світі вважається творча модель медіаосвіти. Створюючи власну медіапродукцію, дитина найкраще розуміє механізми впливу медіа, критичніше починає ставитись до іншої медіа продукції, і при цьому не пригнічується, а навпаки, захоплюється, надихається процесом навчання.

Більшість бібліотек для юнацтва та молоді модерують віртуальні майданчики для заохочення юних користувачів долучатися до створення інформаційних ресурсів, орієнтованих на їх однолітків, або пропонують консультативну допомогу щодо створення власних медіа ресурсів: блогів, подкастів, відеоканалів тощо. Яскравим прикладом того, як бібліотека залучає молодь до створення медіа ресурсів є 20 якісних відеоподкастів «Провесінь Тернопілля» про молодих тернопільських літераторів – проект ініційований Тернопільською обласною бібліотекою для молоді, реалізований спільними зусиллями бібліотекарів, молодих талановитих журналістів та письменників.

На базі Полтавської обласної бібліотеки для юнацтва ім. О. Гончара діє студія медіакультури та медіаграмотності «Відкритий простір», під час заходів якої молодь Полтавщини навчається аналізувати види і тексти медіа, критично аналізувати медіа повідомлення, оволодіває прийомами психологічного захисту від негативної інформації та безпечної поведінки у віртуальному просторі, а також набуває необхідних знань, умінь та навичок, що дозволяють від медіаграмотності перейти до медіаторчості.

Фахівці Луганської обласної бібліотеки для юнацтва спільно з педагогами, які працюють в експериментальних навчальних закладах, де відбувається інтеграція елементів медіаосвіти до навчальної програми, розробляють спеціальний курс «Практична медіаграмотність». Очікується, що в результаті цього неформального навчання учні набудуть знань, навичок, умінь, необхідних для створення і підтримки власних ЗМІ.

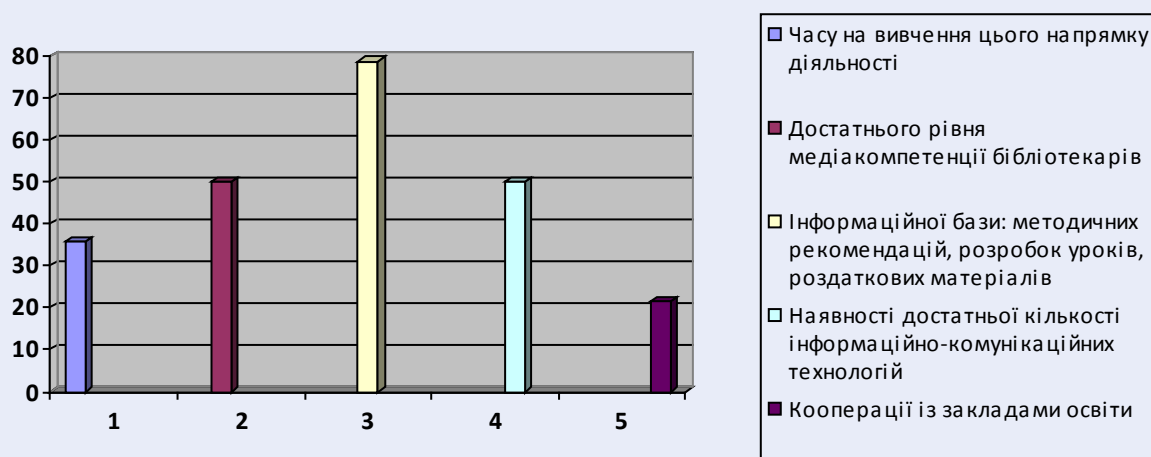
Заохочувала молодь до літературної творчості та надавала базових знань з основ журналістики, навичок ефективно аналізувати та трансформувати інформацію в найбільш зручні для сприйняття форми, діяльність клубу журналістики «smART stART», що діяв на базі Харківської обласної бібліотеки для юнацтва. Надалі бібліотека прагне більшого – організувати вільний університет медіаграмотності. Ця форма роботи передбачає проведення лекцій, тренінгів, семінарів, публічних обговорень. Передбачається, що програма діяльності вільного університету буде спланована таким чином, щоб сприяти формуванню високого рівня медіакультури широкого кола читачів з урахуванням різноманіття сучасних медіаресурсів. Також ця програма має враховувати потреби молодих фахівців у сфері контент-менеджменту, копірайтингу, журналістики та інших медійних сфер.

Майданчик для висловлення через творчість «Мені є що сказати!» модерує Державна бібліотека України для юнацтва. Усі бажаючі юні читачі та друзі бібліотеки можуть організувати та провести презентацію свого творчого доробку на території закладу, а інформаційну кампанію здійснювати, використовуючи майданчик «Мені є що сказати!». Бібліотека допомагає створити онлайн презентацію творчості, кількахвилинний відеоролик, подкаст, косплей тощо.

Опитування Державної бібліотеки для юнацтва, проведене в обласних бібліотеках для юнацтва та молоді 2014 р. засвідчило, що понад 60 % обласних бібліотек для юнацтва та молоді як самотужки, так і залучившись підтримкою та співпрацею з освітніми закладами, сприяють медіа обізнаності, формуванню медіаграмотності, медіакомпетентності у юнацько-молодіжному середовищі. Серед цих засобів переважають наступні:

- майстер-класи зі створення блогів, подкастів, підтримки власного відеоканалу;
- тренінги з безпечного використання електронних медіа, з основ веб-дизайну, короткометражної анімації, скрайбінгу;

- бібліотечні уроки-практикуми, спрямовані на формування навичок пошуку достовірної інформації в Інтернеті та правильного цитування електронних ресурсів, на розгляд правових аспектів взаємодії з медіа;
- дискусійні студії обговорення прочитаних книг та цікавих веб-ресурсів, а також подібні групи у соціальних мережах;
- кіноперегляди високохудожніх фільмів з метою формування естетичного смаку;
- підвищення кваліфікації, методичні рекомендації з питань медіаосвіти, медіаграмотності для бібліотечних фахівців.
- Під час опитування також було виявлено фактори, що гальмують реалізацію бібліотечних ініціатив, спрямованих на формування медіаграмотності, медіа компетентності (рис.).

Чого бракує бібліотеці для підтримки ініціатив, спрямованих на формування медіаграмотності, медіакомпетенції?

Отже, на основі результатів дослідження можна дійти таких висновків.

Комунікаційні технології перетворюють суспільство так само, як вони впливають на нашу свідомість, уявлення про нас самих, наші громади, різні культури, роблячи при цьому медіаграмотність необхідною життєво важливою навичкою XXI століття [9].

Підтримка освіти завжди була і залишається важливим напрямком бібліотечно-інформаційної діяльності української мережі бібліотек для юнацтва та молоді, котрі долучаючись до процесу віртуалізації суспільства, спричиненого використанням інформаційно-комунікаційних технологій в усіх сферах людської діяльності та перенесенням комунікаційної активності до Інтернету, модернізуючи традиційні та опановуючи нові важливі в юнацько-молодіжному середовищі напрямки діяльності, починають розглядати формування медіаграмот-

ності, медіакомпетентності як частину своєї діяльності та долучаються до медіа-освітнього руху.

Частина обласних бібліотек для юнацтва та молоді (62 %) цілеспрямовано у співпраці з освітніми закладами, представниками ЗМІ організують медіапросвітницьку діяльність, решта – епізодично проводять певні заходи, що сприяють формуванню окремих елементів медіакомпетентності.

Серед факторів, що гальмують реалізацію бібліотечних ініціатив, спрямованих на формування медіаграмотності, медіакомпетентності бібліотекарі вважають недостатньо напрацьовану методичну базу, відсутність інформаційних роздаткових матеріалів, розроблених з урахуванням вікових особливостей аудиторії, наявність достатньої кількості інформаційно-комунікаційних технологій, низький рівень медіакомпетентності бібліотекарів, брак часу на вивчення цього напрямку діяльності та недостатню кооперацію із закладами освіти.

Основними завданнями, які бібліотеки для юнацтва та молоді мають виконати є:

- напрацювання методики формування медіаграмотності юнацтва, молоді;
- підвищення рівня медіакомпетентності бібліотекарів шляхом включення тем з медіаосвіти, медіаграмотності до програм підвищення кваліфікації та мотивації самоосвіти;
- розробка інформаційних матеріалів з урахуванням індивідуальних особливостей юнацтва та молоді;
- налагодження продуктивної співпраці із закладами освіти;
- популяризація бібліотеки і як медіатеки, медіалабораторії;
- постійний моніторинг бібліотечної діяльності в контексті формування медіаграмотності з метою узагальнення досвіду та вдосконалення бібліотечних засобів формування медіакомпетентності юнацтва та молоді.

-
1. Афанасьєв Д. М. Формування медіаграмотності молоді в Словаччині та Україні: порівняльний аналіз // Соціологія майбутнього: науковий журнал з проблем соціології молоді та студентства. 2010. № 1. С. 41–49.
 2. Зандер Е. Медіа у юнацькому віці [Електронний ресурс] / переклад. А. Ільницька // Незалежний культурологічний часопис «І». 2007. Ч. 46. Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n46texts/sander.htm> (перевірено: 10.04.2014).
 3. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні: [Схвалено постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року, протокол

- №1-/6-150] [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.ispp.org.ua/news_44.htm (перевірено: 10.04.2014).
4. Медіаосвіта та медіа грамотність : підручник / ред.-упоряд.: В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк ; за наук. ред. В. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.
 5. Найдьонова Л. А. Медіаосвіта в Україні: особливості реалізації соціально-психологічної моделі // Шкільний бібліотечно-інформаційний центр. 2013. № 4. С. 91–97.
 6. Українська молодь не уявляє життя без Інтернету [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://osvita.ua/school/news/35577> (перевірено: 10.04.2014).
 7. Федоров А. В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза : монография. М. : Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007. 616 с.
 8. Conceptual Relationship of Information Literacy and Media Literacy in Knowledge Societies : Series of Research Papers / A. Lee, J. Lau, T. Carbo, N. Gendina ; UNESCO. Paris, 2013. 129 p.
 9. Hug T. Media competence and visual literacy – towards considerations beyond literacies // Periodica Polytechnica: Social and management sciences. 2012. Vol. 20, № 2. С. 115–125. doi: 10.3311/pp.so.2012-2.06.
 10. Media Literacy Fundamentals [Електронний ресурс] / Media Smarts. Canada's Centre for Digital and Media Literacy. Режим доступу : <http://mediasmarts.ca/digital-media-literacy-fundamentals/media-literacy-fundamentals> (перевірено: 10.04.2014).